

ALTERBILLEDET

I VENØ KIRKE

Denne folder er en bearbejdet udgave af forfatterens artikel: Fra maleri til alterbillede i Venø Kirke, der er udgivet af Struer Museum i "Det lokalhistoriske magasin, Struer 2018".

Det er en historie og øjenvidneskildring om Knud Aggers maleri "Stenbillede" fra 1970, der 46 år senere bliver det nye alterbillede i Venø Kirke.

Forfatter: Ove Bjerre-Pedersen

Layout: Bettina Kjær

Trykning: Jan Bendix a/s, 2018

Fotografer: Preben Friis, Christian Dehnfeld Mortensen og Ove Bjerre-Pedersen

Litteratur:

- Hans Edvard Nørregård-Nielsen:
Mands minde
- Hans Edvard Nørregård-Nielsen og
Kirsten Klein: Limfjorden - Stemmer og
steder I-II
- Søren Elbak:
Knud Agger – Liv og værk 1895-1973

Samtaler med Nana, Vibeke og Ib Agger

Donationer og finansiering af restaurering og udsmykning af Venø Kirke 2016:

- Ny Carlsberg Fondet
- A.P. Møller og Hustru Chastine McKinney Møllers Fond til almene formaal
- Kirsten og Peter Bangs Fond
- Stiftsmiddellån

Hans Edvard Nørregård-Nielsen på besøg i Venø Kirke, august 2008

Mødet med Hans Edvard Nørregård-Nielsen

Det var ønsket om et nyt alterbillede, der begyndte hele processen med kirkerestaureringen af Venø Kirke. Menighedsrådet med Charlotte Rønhoff som sognepræst mødtes i efteråret 2005 med tidligere rektor for Nr. Nisum Seminarium, Henning Fogde. Han syntes godt om idéen og foreslog, at vi tog kontakt til Ny Carlsberg Fondet ved formand for direktionen Hans Edvard Nørregård-Nielsen.

Han blev inviteret til at aflægge visit på Venø i januar 2006 i forbindelse med, at han skulle holde foredrag i Resen/Humlum om sin tid som barn i Humlum midt i 50'erne. Familien boede dengang ved Humlum Havn.

Da Hans Edvard Nørregård-Nielsen kom ind i Venø Kirke, blev han helt stille. Han udbrød så, at det kunne der ikke blive tale om. Kirkens udtryk mindede ham så meget om tiden i Humlum, hvor han gik i søndagsskole både i Resen og Humlum. Hans Edvard Nørregård-Nielsen tæde dog op, og han nævnte kunstnerne Bjørn Nørgaard og Per Kirkeby som mulige kunstnere til altertavlen.

Hans Edvard Nørregård-Nielsen ville dog gerne, at det blev en anden end de ofte brugte kunstnere. Han foreslog derfor Sonia Brandes, der er psaligraf (papirklipper). Hun var længe på banen, men Menighedsrådet mente, at hendes fine papirklip nok var lidt for sirlige til vores lille romanske stenkirke.

Men med Hans Edvard Nørregård-Nielsens

kendskab til Limfjorden og dens kunstnere kunne det så være Knud Agger (1895-1973). Han var død for over 30 år siden, hvorfor forslaget om "Stenbillede" fra 1970 blev forelagt. Ny Carlsberg Fondet ejede billedet, og det var skabt på baggrund af en sten fundet på stranden neden for "æ Hammerhus", nuværende Havstokken 8 på Venø. Knud Agger ejede huset fra 1946 og til sin død i 1973.

Ny Carlsberg Fondet ville desuden stille en arkitekt til rådighed. Det blev arkitektfirmaet Bonde Ljungar ved arkitekt Dan Ljungar MAA. Dan Ljungar var chefarkitekt på Glyptoteket med ansvar for nyindretningen af Middelhavssamlingen.

Vi var blevet givet to vægtige personer til et spændende samarbejde.

Venø Kirke før restaureringen

Knud Agger, 1895-1973

Venø Kirke efter restaureringen

Arkitekt Dan Ljungar ved rejsegildet i Venø Kirke, november 2016

Mødet med arkitekt Dan Ljungar

Arkitekt Dan Ljungar mødte Venø, kirken og Menighedsrådet allerede i februar 2006.

Dan Ljungar kom ret hurtigt med et idéoplæg til en restaurering af kirken, hvori et nyt alterbillede skulle indgå. Oplægget byggede på samtaler med Menighedsrådet, kirkens historie og analyse af de arkitektoniske forhold omkring kirken.

Dan Ljungars tilgang var fornyelse og bevarelse. Han ønskede at tømme kirken for alt indhold og skabe en ny baggrund for det, der skulle bevares med udgangspunkt i et asketisk og hvidkalket kirkerum, som han mente var helt forsvundet i den tætte møblering fra 1880'erne og den "rødmende" farveholdning, der fik vores unikke kalkmalerier til at forsvinde.

Tankegangen virkede dog "fremmed" for Nationalmuseet og den kongelige bygningsinspektør, og de havde stor modstand imod idéoplægget.

Traditionen for restaureringer af kirker bygger oftest på bevarelse og fornyelse, lige modsat af arkitektens tilgang. Ved den traditionelle tilgang bevarer man kirken, som den er og giver en ny farvesætning og tilfører et nyt element. Det kan fx være at sætte et nyt billede ind i den allerede eksisterende alterbilledramme.

Men dialog med de involverede parter, herunder også den daværende biskop Karsten Nissen og vedholdenhed fra arkitekten, Hans Edvard Nørregård-Nielsen og Menighedsråd endte ud i at

projektet seks år senere, i 2012, blev forhåndsgodkendt med stor medvirken fra biskoppen. Nu beskrev daværende kongelig bygningsinspektør Niels Vium projektet som en nænsom restaurering.

Men der var jo også noget, der hed økonomi. Indtil 2012 havde Menighedsrådet så at sige ikke haft pungen oppe af lommen. Ny Carlsberg Fondet havde finansieret det indledende arbejde og givet kunsten. Derudover fik vi støtte på 2 mio. kr. fra A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene formaal samt Stiftsmiddellån, og vi kom op på 4,1 mio. kr. til projektet. Vi stod dog stadig og manglede et par millioner, hvis vi skulle have fuldført hele projektet indvendigt som udvendigt. Det lykkedes os ikke at finde de manglende penge, hvorfor vi efter opfordring fra Lars Reuter fra A.P. Møller Fonden gik i gang med den indvendige restaurering i maj 2016.

Ved den indvendige restaurering har vi fået det lyse kirkerum, de hvidkalkede mure, sammen med det nye gulv - nu i ét niveau, nye bænke, nyt alterbord og ny belysning, som står både stærkt og samtidigt nærmest anonymt og enkelt, som baggrund for de gamle bevarede ting i kirken: Døbefonden, prædikestolen, de gamle sidefløje fra alterbilledet før 1880, præstetavlerne, kalkmalerierne, kirkesølv og endelig det nye alterbillede.

Mødet med Knud Aggers maleri "Stenbillede"

Maleriet "Stenbillede" af Knud Agger er fra 1970 og måler 133 x 105 cm. Det er et oliemaleri på lærred. Samme år købte Ny Carlsberg Fondet maleriet og udlånte det til Det Teologiske Fakultet ved Københavns Universitet. Her hang det på dekanens kontor indtil Hans Edvard Nørregård-Nielsen tilbagekaldte det, fordi maleriet skulle være det nye alterbillede i Venø Kirke. Det var i 2009, hvor maleriet blev fremvist på fondets domicil i København.

Øjet blev straks fanget af det magiske lys, som maleriet udsendte. Det var svært at fotografere med en iPhone, fordi det blev så lyst. Men vi var ikke i tvivl om, at maleriet var det rette valg til Venø Kirke. Der var en uomtvistelig sammenhæng mellem Knud Agger, maleriet og Venø.

Knud Agger var på sine besøg faldet for Venø, dens skagensagtige lys, stilheden og naturen. Det samme gjorde Ingeborg, hans kone, også kaldet Pyt. Hun var da svagtseende på grund af flere nethindeløsninger og endte med at blive blind. Men det hun manglede i syn, havde hun i livs- og lyssyn, hvilket havde stor betydning for den mere mørke Knud Agger.

De sansede øen og sugede til sig på hver sin måde. Venø blev stedet, hvor familien Agger boede om sommeren i den periode de havde "æ Hammerhus", indtil Knud Aggers død i 1973.

De var kunstnerparret som venøboerne mødte på deres spadsereture, og når Knud Agger på sine vandringer langs stranden

blev fascineret af de enkelte sten, deres struktur og farver.

Ved besøg på Ny Carlsberg Fondets kontor fremviste Hans Edvard Nørregård-Nielsen desuden bronzeskulpturen "Daniel og Løve" af Mogens Bøggild også fra 1970. Længde 40 cm og højde 29 cm. Den oprindelige gipsmodel havde Hans Edvard Nørregård-Nielsen fået lavet en bronzeafstøbning af tilbage i 2006, og den stod nu i vindueskarmen på hans kontor og ventede på at skulle til Venø.

Da vi næste gang mødte stenbilledet, var det blevet november 2016. Restaureringen af kirken var snart tilendebragt og ventede på at blive nyindrettet.

I Præstegården pakkede præsteparret og jeg maleriet ud. Ved første øjekast virkede maleriet lidt spagt, som om lyset havde været stængt inde i maleriet ved at stå i depot og senere indpakket sendt tilbage til Venø; der hvor stenen til billedet var fundet på stranden. Mens vi betragtede billedet, fangede øjet helt naturligt lyset i maleriet, og der skete igen det forunderlige, at lyset, der syntes at komme inde fra maleriet, blev stærkere og magien vendte tilbage som ved første kig i 2009.

"Stenbillede" af Knud Agger

Svigerdatteren Vibeke, barnebarnet Nana og sønnen Ib Agger

Stranden på Venø, hvor Knud Agger fandt sten til sine "stenbilleder"

Mødet med familien Agger og historien om stenbilleder

Ved genindvielsen af Venø Kirke den 18. december 2016 var nogle af æresgæsterne Knud Aggers familie, sønnen Ib, svigerdatteren Vibeke og barnebarnet Nana. De så kirken og alterbilledet inden selve indvielsen. Det var et bevægende øjeblik. For første gang så de maleriet. Ib og Nana Agger skrævede over alterskrankeværnet og gik op til billedet og følte på overfladen. Ib Agger fortalte om faderens personlige teknik med at bruge en skurebørste. Når han om aftenen var færdig med at male, tog han skurebørsten og kørte den i cirkulære bevægelser i den endnu våde oliemaling. Med skurebørsteteknikken opnåede Knud Agger den effekt, at han fik lyset til at sive ud af billedet. Vibeke Agger supplerede med, at hun havde været fødselshjælper for Knud Aggers interesse for at male stenbilleder, som han blev optaget af de sidste 20 år i sit liv.

Under et besøg på Venø mødte svigerdatteren Vibeke ham siddende på stranden, hvor han tegnede et studie af strandens smukke blanding af kulørte småsten og skaller. Hun fortalte ham, at hun på Kunsthåndværkerskolen havde lært en teknik, hvor man tog en sten i hånden og på et kvadreret ark noterede alle stenens farvetoner, for senere at bruge dem i mønstersammenhæng. Det fik Knud Agger til at tage en lidt større flintesten op og se længe på den, hvorpå han spurgte: "Men så I ikke billedet"? For det gjorde han her for første gang. Så teknikken Vibeke fortalte om, var en øjenåbner for Knud Agger. Men selve

teknikken tog han ikke til sig. Knud Agger tog derimod den udvalgte sten i hånden, anskuede den og så billedet i stenen. Han forstørrede stenens farveflader op, og tankerne blev rettet mod stjernehimlens uendelighed og det universelle. Det var ligesom hans verdensbillede og livssyn, som kom til udtryk i maleriet. Det livssyn, hans kone Ingeborg, Pyt, havde, var også af stor betydning for hans udtryk. Trods blindhed var det hende, der gav ham lyset og livskraften. Hun havde livskraft for to. Hun var givet troen som barn. Faderen, der var kaptajn, fortalte børnene, at det var Gud, der stod ved roret. Det skulle de huske på. Hun levede på denne barnetro sit liv i tillid til Gud, og når Knud Agger holdt hende i den ene hånd, fornemmede han, at hun havde Gud i den anden. Det var hende, der gav ham lyset. Det er det lys, der afspejler sig i hans stenbillede, hvor man fornemmer, at Knud Agger har fundet roen og balancen i sin alderdom trods store kriser i sit liv med Pyts øjensygdom og de to børnebørn, der druknede.

Sønnen Ib Agger fortæller, at når sommeren var gået, havde Knud Agger en sæk fyldt med sten fra stranden på Venø. De blev bragt hjem til "Maryhill" i Helsingør. Her malede han de store stenbilleder, mens de små blev malet på Venø. "Stenbillede" fra 1970 er således malet i Helsingør på baggrund af en særlig sten fra Venø. Venøboerne mødte også stenbillederne på Venø, men det abstrakte udtryk gjorde, at de ikke ligefrem blev den typiske sølvbryllupsgave.

Mødet mellem "Stenbillede" og Venø Kirke

Da maleriet blev hængt op i Venø Kirke den 18. december 2016, blev det transformeret fra at være maleri til at blive alterbillede.

Kirken og kirkerummet gør noget ved alterbilledet. Det fascinerende lys i alterbilledet bliver yderligere forstærket i det hvidkalkede kirkerum, hvor dagslyset falder ind i kirkerummet igennem de antikke vinduesglas fra salmedigteren K.L. Aastrups barndomshjem i Ulfborg.

Knud Aggers universelle udtryk i alterbilledet leder tankerne hen på Skaberværket,

Åbenbaringen og Opstandelsen. Det allegoriske lys bliver et udtryk for Evangeliet. Det, at man ser lyset, betyder at ens skygge ligger bag én, og maleriet bliver i sig selv et symbol på Kristendommen.

Venøboerne har med "Stenbillede" fået deres alterbillede med stærke rødder til øen, dens natur, lys og maleren Knud Agger.

Som kirkegænger eller som gæst vil man kunne fornemme den kristne tro eller rette tankerne mod stjernehimlen, mælkevejen og det universelle rum.

Venø Kirke, august 2017

Kalkmaleri i Venø Kirke

"Daniel og Løve" af Mogens Bøggild, 1970

